

УДК 619: 614.9.001.7

Демчук М.В., доктор ветеринарних наук
**Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій ім. С.З. Гжицького**
Чорний М.В., доктор ветеринарних наук
Харківська державна зооветеринарна академія

ГІГІЄНА ТВАРИН ТА ЇЇ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРОФІЛАКТИКИ ХВОРОБ

***Анотація.** Науково обґрунтована значення ветеринарної санітарії у профілактиці захворювань тварин, підвищенні їх продуктивності та збереженості. Поданий аналіз впливу зовнішніх факторів (повітря, води, кормів, технологічних прийомів, зоогігієнічних режимів та нормативів) на формування природної резистентності організм, підвищення продуктивності, збереженість та якість отриманої продукції. Узагальнені результати досліджень і пріоритетні напрямлення зоогігієнічних досліджень, сформульовані професорами М.В. Демчуком та М.В. Чорним.*

Висвітлені напрямки подальших досліджень у профілактиці захворювань тварин та підготовки студентів аграрних вузів за навчальним курсом «Загальна профілактика тварин».

***Ключові слова:** гігієна тварин, санітарія, профілактика, технологія, ветеринарія.*

Впровадження у виробництво діючих Відомчих норм технологічного проектування сільськогосподарських тварин і птиці потребують корективів, які необхідно вносити в технології виробництва продукції тваринництва. На основі нормативних рекомендацій та зрівнявши їх з розробленими в країнах ЄС технологіями, можна константувати наступне: необхідно налагодити чіткий, постійно діючий контроль за дотриманням виробниками гігієнічних норм, ветеринарно-санітарних і добробутних вимог щодо створення оптимальних умов для тварин. Для цього діючі нормативно-правові матеріали мають бути вписані в розроблений для конкретної технології план загальної ветеринарної профілактики (ЗВП). Лише так можна забезпечити тривалу стабільність стану здоров'я у тварин високопродуктивних стад і забезпечити реальні передумови для інтенсифікації виробництва високоякісної, здорової продукції тваринництва. А при підготовці спеціалістів-біотехнологів і лікарів ветеринарної медицини в програми і навчальні плани доцільно ввести ще такі дисципліни, як біоетика, етологія і добробут тварин, розширити зоогігієнічну і ветеринарну санітарію [1]. Такі заходи створюють реальні передумови для досконалішого розуміння і практичного засвоєння спеціалістами профілактичної спрямованості сучасних інтенсивних технологій. Таким чином профілактична ветеринарна медицина вже прийнята і буде впроваджуватись на підприємства з виробництва і переробки продукції тваринництва. На племінних і промислових фермах

прикладні аспекти сучасних біотехнологій відтворення стада стануть реальними для впровадження [4].

Якщо повернутися до класичного визначення, що зоогігієна як профілактична дисципліна та основа генерального напрямку ветеринарної медицини, та лікування - це не охорона здоров'я тварин, це можливість уникнути передчасної вибраковки або загибелі його. Лікування - це, по суті діла, «ремонт» окремих тварин, а не всього стада. Чим зріліше практичний лікар, тим більше він розуміє могутність гігієни і відносну слабкість лікування, терапії самі успіхи терапії можливі лише під дією гігієни. Слід відмітити, що в практиці ветеринарних спеціалістів домінує тенденція масового застосування ліків. Це суперечить «Закону про ветеринарну медицину», де визначені оптимальні умови життя тварин, які запобігають захворюванням і шкідливому впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я, продуктивність, забезпечують профілактику захворювань, в тому числі антропозоонозів [3].

Виходячи із цього важливо провести аналітичні дослідження з питань ролі та значень ветеринарної санітарії, профілактики хвороб тварин, підвищенню продуктивності та покращенню якості продукції тварин у сучасних умовах ведення сільськогосподарських підприємств з різними формами власності.

Мета роботи – представити наукове обґрунтування значення зоогігієни та ветеринарної санітарії в профілактиці хвороб тварин та отриманні екологічно чистої продукції.

Методика досліджень. Методичним підходом та матеріалом досліджень був аналіз наукових даних про розробку та обґрунтування зоогігієнічних нормативів та санітарних режимів, що забезпечують підвищення резистентності, продуктивності та профілактику хвороб тварин, а також концептуальних положень "Загальна профілактика тварин", які сформулював проф. М.В. Демчук [2].

Результати досліджень. Зоогігієна як наука створювалася перш за все на профілактику хвороб всього стада. Так про високу захворюваність молодняку тварин свідчать наступні дані: 40-50% хворіють з ознаками шлунково-кишкових розладів, 35-40% - органів дихання, 15-20% - порушення обміну і 15% - враження кінцівок, які обумовлені порушенням правил гігієни і санітарії, технології виробництва і на цій основі - значний відхід його досягає приблизно 25%. У тваринництві збитки від незаразних хвороб становлять не тільки через зниження продуктивності (жива маса тіла, молока - на 15-20%, яйценосність, середньодобові прирости, вовна), а також зниження якості отриманої продукції під впливом тих чи інших стрес-факторів. У кінцевому підсумку великі кошти витрачаються на проведення лікувальних, а не профілактичних засобів. Основоположник зоогігієни в Україні А.К. Скороходько писав: «Не можна підрахувати колосальних збитків, які завдають тваринництву низка продуктивність, висока захворюваність і масова загибель тварин через погані гігієнічні та антисанітарні умови. Кожне тваринницьке підприємство змушене витратити велику кількість дорогих ліків на боротьбу з хворобами тварин - хоча мова повинна йти про профілактику, яка доступна кожному господарству.» Наскільки важливі умови довкілля наголошує В.І. Терещенко: «Щоб перевірити як птиця почувається в пташнику, поставте в нього розкладачку і самі поспіть в ньому одну ніч. Якщо ви встанете вранці з головним болем, то не витрачайте дарма гроші на корми і антибіотики, поки не відрегулюєте вентиляцію.»

Встановлено, що здоров'я у 55% тварин визначається мікрокліматом та годівлею, у 20% - генетичними і у 25% - санітарно-гігієнічними факторами. Разом з тим, правила та заходи з профілактики захворювань повністю доступні кожному господарству, наприклад забезпечення питною водою, яка б відповідала вимогам ДСТУ для тварин. Дослідження свідчать, що більше 20% досліджуваних зразків питної води не відповідають стандарту за санітарно-гігієнічними показниками, 9-12% - мікробіологічними.

Утримання тварин при низьких температурах, високій вологості і бактеріальній забрудненості повітря приміщень призводить до захворювань органів дихання: у дорослих тварин - у 15-18%, у молодняку - 35-40%, у новонародженого теля, якого утримують при температурі 6-8°C, гамма-глобуліни молозива в незміненому вигляді потрапляють в кров протягом 4-6 годин (замість 8-24 годин), що не забезпечує їм колострального імунітету. У новонароджених поросят при температурі 12-16°C через 4-6 реєструється гіпоглікемія, вони перестають смоктати свиноматку, знижується приріст на 8-10% на кожний градус зниження температури, а споживання корму при цьому підвищується на 15-20% на одну годівлю. Підвищений вміст аміаку, двоокису вуглецю, сірководню у повітрі тваринницьких приміщень обумовлює розвиток гіпоксії і це призводить до імунодефіциту, зниженню резистентності організму.

Важливим прийомом зниження енерговитрат - це утримання телят в неопалюваних секціях. В індивідуальних будиночках, розміщених на відкритій площадці, з товщиною підстилки не менше 50 см та її вологістю не більше 25% у телят підвищується загальний біотонус, збільшується довжина та густина волосяного покриву, удосконалюється нервово-судинна регуляція. При такому способі утримання телят зменшуються витрати електроенергії на 34%, капіталовкладень на одне скотомісце - на 20-25%, обладнання - на 18-20%. З іншої сторони - переривається зв'язок макроорганізму та мікрофлори, а захворюваність та загибель знижується на 15-20%.

Відомо, що будь-які ліки, яку б користь вони не приносили, в них самки з самого початку закладено і негативний вплив, оскільки в організмі поступову знижується, а пізніше організм перестає виробляти відповідний антитоксин на ліки, тобто хвора тварина потрапляє в повну залежність від нього. Переконаність у тому, що чим краще ми будемо лікувати хворих, тим здоровіші будуть тварини - все більше і більше піддається сумнівам. Ніякі досягнення науки і практики, які могли б підвищити ефективність лікування або покращити інтер'єрні показники здоров'я тварин, підвищити їх продуктивність без забезпечення нормативних зоогігієнічних показників і високого санітарного стану, будуть мати негативні наслідки. Донорами знань про здоров'я тварин повинні бути технологи з виробництва продукції тваринництва та лікарі ветеринарної медицини. Для ветеринарних спеціалістів соціальний заказ - це не тільки лікування, а, в першу чергу, формування у керівника, обслуговуючого персоналу світогляду, що створення оптимальних, умов утримання та годівлі - це шлях до забезпечення здоров'я тварин і отриманню в санітарно-екологічному відношенні чистої продукції для людей.

З розвитком ферм різних форм власності (державні, колективні, акціонерні, фермерські, власні, підсобні та ін.) пріоритетним напрямком в технології виробництва в Україні залишається будівництво комплексів та автоматизованих підприємств,

особливо птахівницьких та свинарських. Слід вказати на деякі негативні елементи, які властиві цим підприємствам-гігантам (свинарські - на 54, 108 та 216 тис. голів / рік, птахівницькі - для кур-несучок на 300 тис. голів, бройлерів – на 3 млн. гол.) – це, перш за все, високий відсоток концентратів в раціоні тварин, більші розміри технологічної групи і часті перегрупування, високе навантаження на навколишнє середовище, адинамія та гіподинамія та ін.

Особливо найжорстокіші умови утримання тварин в комплексах-гігантах, про це справедливо пише проф. М.В. Демчук: [5] «Тобто тварин із живого організму в умовах промислових технологій було перетворено на машину, що переробляє корм на продукти тваринного походження... Вже, мабуть, мало кого цікавило, що з цими тваринами буде, а чи отримана продукція від птиці і свиней є також якісною».

Потребує обґрунтування система фіксованого безвигульного утримання свиноматок на протязі всього циклу відтворення, що рекомендується зарубіжними фірмами, зокрема фірмою «Topigs» - Голландія. Як показує практика, при цьому строк використання тварин не перевищує 3-4 опоросів, а щорічний ремонт стада (40-50%) веде до різкого зростання витрат на ремонтний молодняк. У наших досліджах показано, що моціон поросних маток повинен припинятися за 10-15 днів до опоросу.

Це збігається з загальноєвропейським законом (прийнятий в 2003 р.) по охороні здоров'я домашніх тварин, який передбачає обов'язковий моціон свиноматок у другому періоді поросності. Нормативи за площею утримання свиней не відповідають директивам ЄС: стандарти для холостих та поросних свиноматок при груповому утримання – 2,25 м²/гол., а по закінченню 35 днів після осіменіння - 2,8 м²/гол., в нормах ВНТП - 1,7 м²/гол. без урахування фізіологічного стану (без розділення за періодами поросності). За проектами 5 провідних західноєвропейських компаній (Schaner, F6S, Porcon, Naka, Egelierg) для ремонтного молодняку свиней площа підлоги становить 0,85-1,95 м², за українськими - 0,7 м²/гол. Аналогічні розходження за площею станків для опоросу за другими виробничими об'єктами.

Зараз основна увага приділяється регламентації факторів навколишнього середовища, обґрунтування ПДК шкідливих газів, пилу і мікроорганізмів. Однак, така спрямованість профілактичних заходів визначила обмежену ефективність заходів і як наслідок – наростаючий характер шлунково-кишкових та респіраторних хвороб, оскільки із навколишнього середовища більше 50% шкідливостей потрапляють в організм через органи дихання, у яких свого хімічного заслону нема. Тому організм тварин значно більше чутливий при проникненні в нього шкідливостей через легені, ніж шлунково-кишковий тракт. А це значить, що для попередження респіраторних та шлунково-кишкових захворювань слід не тільки знизити концентрацію шкідливих газів до ПДК, а, головне, - зменшити популяцію мікробів, кількість ксенобіотиків, пилу в оточенні тварин – за рахунок санації та дотримання правил санітарії. В тваринництві застосування в масовому порядку великої кількості антибіотиків недостатньо ефективно. На фоні незадовільного мікроклімату, поганої годівлі це призводить до пошкодження генофонду популяції, що експлуатується в даному тваринницькому підприємстві. Отже, очевидно, що зупинити руйнування навколишнього середовища, а, отже, знизити екологічне навантаження на тварин можна, змінивши економіку і виробництво, а для цього необхідні і засоби, і час.

Підготовка лікарів ветеринарної медицини і технологів у концепції попередження хвороб тварин дозволяє заявити про профілактику «ендоекологічних хвороб», які є наслідком не тільки забруднення атмосфери, а й забруднення внутрішнього середовища організму.

Непробачно запізнившись з забезпеченням високого санітарного та гігієнічного стану в тваринницьких підприємствах, а, отже і захисту природи, ми злочинно запізнюємося з профілактикою хвороб, яка повинна бути активною за формою і перетворюючою за змістом, тобто такою, що передбачає можливість виникнення екстремальних факторів зовнішнього середовища і усунення їх до появи хвороб. З розвитком тваринницьких комплексів, для яких характерні мало змінюваний мікроклімат, адинамія, дефіцит сонячної інсоляції, відмічено нові захворювання, які не властиві при традиційній системі ведення тваринництва.

Слід вказати, в Україні немає ні одного науково-дослідного закладу, який міг би систематично розвивати і координувати гігієнічні дослідження. Насущні задачі зоогієни та ветеринарної санітарії навіть не визначені в екологічних документах.

У ветеринарії повинні бути змінені пріоритети. Підготовка спеціалістів ветеринарної медицини зараз явно «асиметрична», вона спрямована в сторону лікування хворих тварин, а не в сторону профілактики хвороб. Нові потенціальні можливості при виробленні стратегії охорони здоров'я тварин відкриває розробка новітніх положень в курсі «Animal Welfare», котра включає такі великі блоки проблем ветеринарно-технологічного значення, як: гігієна та санітарія, геогігієна і ергономіка; екологія, етологія і біоетика, добробут тварин.

Курс «Animal Welfare», який інтегрує вказані дисципліни в єдиний цикл, буде сприяти формуванню світогляду у студентів профілактичної спрямованості, а не тільки лікувальної, але й підготовленим до роботи в галузі гігієни тварин, отримання і переробки продукції може бути тільки хазяїн, лікар і інженер-технолог, і, частково, реалізатор, який вивчив і дотримується всіх складових вимог загальної профілактики. Без цього комплексу знань йому не опанувати і не контролювати якість виконання всіх законодавчих актів, прийнятих в Україні з усіх питань гігієни в тваринництві і виробництві продуктів харчування.

Для господарств, незалежно від форм власності, основними повинні стати принципи: найкраща «вакцина» - це повноцінна та збалансована годівля та оптимізація гігієнічних умов. Реалізація цього принципу дозволить інтенсифікувати галузь тваринництва та підвищувати природну резистентність організму при вирішенні наступних задач:

- в умовах дрібнотоварного виробництва (фермерські, власні, підсобні господарства) продукції тваринництва - це гігієнічне і технологічне забезпечення (оптимальний мікроклімат, повноцінна годівля, вільний доступ до води, санація приміщень, дотримання принципу «все пусто - все зайнято»), особливо для репродуктивного поголів'я;

- впровадження енергозберігаючих технологій вирощування молодняку без обігріву на глибокій незмінюваній підстилці, моціон, згодовування соковитих та зелених кормів;

- ретельне проведення санації тваринницьких приміщень і екологізація навколишнього середовища з метою попередження стресів, обумовлених перегрупуванням, переміщенням тварин, зміною кормів;
- використання БАР (пробіотиків, пребіотиків, вітамінів, мікроелементів та ін.) не тільки при обов'язковому забезпеченні в приміщенні нормативного мікроклімату та гарного санітарного режиму;
- планове та своєчасне проведення спеціальних профілактичних обробок з урахуванням епізоотичного стану регіону.

Тому досить актуальний напрямок зоогігієнічних досліджень, який передбачає розробку інтенсивних технологій, спрямований на зниження стресових навантажень на організм тварин і реалізацію продуктивних генетичних якостей [10].

Спеціалістами сьогодні доведено, що альтернативою до прив'язних систем може бути безприв'язне утримання корів і вирощування молодняка. У зв'язку з тим, що при безприв'язних системах відсутній такий фактор, як гіподинамія, тварини можуть мати постійний вихід на вигул, тепле сухе ложе на солом'яній підстилці в стійлі або в комбібоксі і в повні задовільний мікроклімат в усі сезони року. У таких тварин залишається нормальним функціональний стан всіх основних органів і систем. Потрібно лише чітко дотримуватися технологічних вимог і вписаних в них норм ветеринарної профілактики.

Телята є надто чутливими до недоліків як в годівлі так і утриманні. Тому позитивної оцінки заслуговує застосування в умовах інтенсивно використовуваних стад, запровадження потокової або просто цехової системи, апробованої, в цілому ряді господарств Львівщини і інших областей регіону та набутий досвід і наукове обґрунтування викладені в ряді розроблених нами рекомендацій, в посібниках і підручниках.

Утримання тварин в регіонах, землі яких забруднені радіонуклідами часто супроводиться промисловими відходами, в т.ч. недостатньо відлагодженими умовами утримання і годівлі тварин. Поєднання ряду потужних негативно впливаючих факторів, в тому числі радіонуклідів, призвело до цілого ряду зрушень в обмінних процесах в організмі корів і одержаних від них телят. При цьому розвивались системні порушення білкового та мінерального обміну, в тому числі назрівання мікроелементозів. Істотні зміни спостерігались в гемопоезі з наступним розвитком ряду форм анемії. Крім значної яловості у корів і негативного впливу на телят було встановлено розвиток патологічних проявів у функціонуванні репродуктивних органів як бугаїв, так і кнурів.

Одною із вагомих причин цих патологій було порушення ряду вимог, передбачених системою утримання, зокрема, бугаїв і кнурів.

Зоогігієнічна оцінка застосованих в господарствах технологій виробництва свинини і систем утримання свиноматок на репродуктивних фермах промислових комплексів. Дослідження профілактики стресів у свиней практично співпали з тими даними, які були одержані на великій рогатій худобі. Як за розвитком дистрофічних процесів в міокарді і слабості серця, так і за скороченням тривалості ефективного використання тварин при безвигульних системах утримання. Цей термін скорочувався в два рази, багатопліддя свиноматок зменшувалося на 3,7%, а крупноплідність на 7,3%. Захворюваність поросят була більшою при меншій на 7% збереженості молодняка.

У результаті проведення морфометричних досліджень тканин сім'яників було встановлено, що в 6 кнурів, які утримувались в зоні радіоекологічного негативний вплив на організм корів спостерігали на фермі, яка знаходилась близько від антен станції ІЛУІС-мереж.

Заслуговують особливої уваги дослідження присвячені вивченню функціонального стану основних органів і систем організму корів, телят і молодняку при різних технологіях виробництва (над інтенсивній, інтенсивній і інтегрованій). Вивчено особливості впливу комплексів технологічних факторів, що складаються при різних системах, способах і методах утримання корів та вирощування телят і молодняку. Дано їм зоогігієнічну (нормативну), а потім і біологічну (етологічну) і добробутну (біотичну) оцінку. Встановлено наскільки істотно впливають на функціональний стан основних органів і систем негативні (стресові) технологічні фактори та зокрема ті, що складаються при прив'язному або надто щільному безвигульному утриманні тварин в приміщеннях при промислових надінтенсивних технологіях. Тому було вибрано стійлово-вигульну, прив'язну, безприв'язну, в тому числі на глибокій підстилці, в боксах, з використанням пасовищ. Для вирощування телят - в клітках-профілакторіях, секції якого розміщені на відкритому повітрі, в тому числі з переведенням в ранньому віці в телятники напіввідкритого типу. Попередньо відпрацьовані і вдосконалені методи досліджень функціонального стану організму корів дозволили вибрати найбільш відповідні кліматично-господарським умовам технологічні варіанти виробництва. Одержані матеріали дозволили провести оцінку приміщень (корівників, телятників), їх обладнання і запропонувати потрібні варіанти систем утримання тварин, в тому числі невеликих, племінних ферм. Узагальнення даних дозволило розробити ряд рекомендацій і запропонувати уточнені зоогігієнічні нормативи і ветеринарно-санітарні вимоги для доповнення діючих ВНТП - АПК – 01.05. Окремі деталі вдосконалених систем, способів і методів утримання корів і вирощування молодняку були викладені у вигляді рекомендацій для біотехнологів і лікарів ветеринарної медицини ферм. Теоретичні обґрунтування дали можливість зробити висновок про доцільність використання в технологіях племінних ферм найбільш фізіологічно обґрунтованих підходів, а гігієнічна їх оцінка дозволила опрацювати етологічні, добробутні, зоогігієнічні і ветеринарно-санітарні основи профілактики окремих незаразних і інфекційних захворювань телят, молодняку і корів (туберкульоз, інфекційний рінотрахеїт, особливо молодняку, діареї телят), усунути ряд факторів, які постійно сприяють виникненню і розвитку маститів, метритів і захворювань кінцівок, в тому числі копитець, у корів.

Впровадження у виробництво розроблених рекомендацій дозволили вирощувати на племінних фермах корів, яких використовували для результативної селекційної роботи з стадом. З них завжди можна було вибрати як реципієнтів так і донорів, які використовувались у біотехнологічних спробах, направлених на прискорення результативності селекційних заходів.

Так, в молочному скотарстві повинна бути передбачена стійлово-пасовищна система утримання корів з безприв'язним та прив'язним способами. У свинарстві перспективним напрямом залишається розробка параметрів мікроклімату з урахуванням породної належності і особливостей генетичного потенціалу при вільно-вигульній системі утримання свиней в станках по 10 - 12 голів на фермах потужністю

3-24 тис. голів/рік з закінченим циклом виробництва. Не менш перспективним в зоогієні являються дослідження з оцінки енергозберігаючих та енергоощадних технологій в тваринництві (скотарство, свинарство, птахівництво та ін.), а також з використання біологічного тепла, побічних вторинних продуктів для біогазу, будівельних полімерних матеріалів.

Основи превентивної профілактики для свинарських підприємств і кінологічних центрів, дозволяє комплексною бальною оцінкою мікроклімату для тваринницьких ферм, активізувати роботу з впровадженням законодавчих актів ЄС в Україні. Це сприяє підготовці в аграрних вузах тваринницького профілю спеціалістів профілактичного світогляду з охорони здоров'я тварин. Ми, як відмічає М.В. Демчук, дотримуємося принципу - лікар ветеринарної медицини відповідає за здоров'я людей не тільки охороною їх від антропозоонозів, але й здійсненням комплексного підходу до контролю за безпекою та якістю продуктів харчування тваринного походження. Особливої уваги заслуговують дослідження проф. М.В. Демчука з обґрунтування концепції моніторингу функціонального стану організму та розробки гігієнічних вимог до технології ведення тваринництва на фермах різної потужності з урахуванням екологічного стану району.

У сучасних умовах перспектива розвитку зоогієнічної науки – це інтеграція вчених в питаннях годівлі, фізіології, біохімії, генетики, екології для розробки наступних пріоритетних досліджень:

- роль природних факторів навколишнього середовища в збереженості тварин без масового неконтрольованого застосування медикаментів;
- зниження енергозатрат на забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях для тварин, режимів вентиляції, використання світлотехнічного обладнання;
- малоенергоємна технологія на фермах, власних подвір'ях, фермерських господарствах та використання не традиційних енергоресурсів (літньо-табірне пасовищно-стійлове утримання, сонячна енергія, енергія біомаси, енергія води та ін.);
- розробка систем гігієно-екологічного контролю за станом здоров'я тварин і якістю продукції на всіх етапах технологічного циклу: ґрунт - вода - корми - тваринні продукти - людина;
- взаємовідносини між факторами навколишнього середовища та тваринами, особливо племінними для скорішої їх адаптації та підвищення імунного статусу;
- питання гігієни і санітарії в господарствах різних форм власності (комплекси, малі ферми, фермерські господарства, підсобні та ін.);
- селекція тварин, стійких до стресових впливів факторів зовнішнього середовища;
- підвищення резистентності та профілактика (імунодефіцит) продуктивних тварин в умовах екологічного благополуччя;
- проведення комплексних досліджень з зоогієни і санітарії з оцінки навколишнього середовища, якості продукції та профілактики антропозоонозних захворювань.

Висновки:

1. Методологією зоогієни є положення про єдність організму тварин і зовнішнього середовища.
2. Вона формує у спеціалістів світоглядницький погляд на збереження здоров'я тварин шляхом профілактичного спрямування, а не лікування.
3. Пріоритетним напрямком подальшого розвитку зоогієнічної науки залишається концептуальне обґрунтування принципів профілактики хвороб тварин, підвищення резистентності та їх продуктивності.

Література

1. Демчук М.В. Доробок кафедри гігієни тварин ЛДАВМ ім. С.З. Гжицького за минулі 50 років / М.В. Демчук, Я.С. Павлюк, Д.Д. Хміляр // Наук. вісник ЛДАВМ ім. С.З. Гжицького. - 2003, - Т. 3 (№ 4). - Вип. 2. - С. 20 - 22.
2. Демчук М.В. Роль лікаря ветеринарної медицини в реалізації нормативно-правових актів гігієнічних норм, ветеринарно-санітарних вимог і правил щодо виробництва продукції тваринництва / М.В. Демчук, Р.І. Кравцов // Вет. медицина України. - К. - 2003. - № 3. - С. 44
3. Медведский В.А. Гигиена - основа неспецифической ветеринарной профилактики болезней животных / В.А. Медведский, Г.А. Соколов // Проблемы гигиены с.-х. животных в условиях интенсивного ведения животноводства: Мат. междунауч.-практ. конф., посвященной 70-летию кафедры (23 - 24 октября 2003 г.). - Витебск. - 2003. - С. 3-4.
4. Скороходько А.К. Зоогигиена как предмет преподавания в вузах и в системе подготовки массовых животноводческих кадров / А.К. Скороходько // Гигиена с.-х. животных: Тр. XXIX пленума вет. секции ВАСХНИЛ. - М. - 1950. - С. 22 - 32.
5. Соколов Г.А. Гигиенические основы профилактики протозойных зентероколитов овец и свиней / Г.А. Соколов, С.В. Савченко. - Витебск. - 2007. - 140 с.
6. Тюрин В.Г. Проблемы зоогигиены и охраны окружающей среды в современных условиях развития животноводства / В.Г. Тюрин // Состояние и проблемы ветсанитарии, гигиены и экологии в животноводстве: Мат. междунауч.-практ. конф. - Чебоксари. - 2004. - С. 233-237.
7. Чорний М.В. Зоогієна: наука і навчальна дисципліна / М.В. Чорний // Ветеринарна медицина України. - 1998. - № 7. - С. 32-33.
8. Чорний М.В. Гігієна тварин: чи потрібна вона лікарю ветеринарної медицини і технологам? / М.В. Чорний // Наук. вісник ЛНУВМ та БТ ім. С.З. Гжицького. - 2008. - Т. 10. - № 4 (39). - С. 279-283.
9. Чорний М.В. До 125-річчя кафедри гігієни тварин та ветеринарної санітарії / М.В. Чорний // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: Зб. наук. праць ХДЗВА, 2009. - Вип. 19. - Ч. 2. - Т. 1. - С. 13-25.

Аннотация. Научно обоснованная значение ветеринарной санитарии в профилактике заболеваний животных, повышении их производительности и сохранности. Представленный анализ влияния внешних факторов (воздуха, воды, кормов, технологических приемов, зоогигиенических режимов инормативов) на формирование естественной резистентности организма, повышение производительности, сохранность и качество полученной продукции. Обобщенные результаты исследований и приоритетные направления зоогигиенических исследований, сформулированные профессорами М.В. Демчук и М.В. Черным.

Освещены направления дальнейших исследований в профилактике заболеваний животных и подготовки студентов аграрных вузов по учебному курсу «Общая профилактика животных».

Ключевые слова: гигиена животных, санитария, профилактика, технология, ветеринария.

Abstract. Evidence-based veterinary importance of sanitation in the prevention of animal diseases, improving their productivity and preservation. Contains an analysis of the influence of external factors (air, water, feed, processing techniques, hygienic regimes and norms) on the natural resistance of the body, increase productivity, survival and quality of received products. Summarizes the research priorities and research directions hygienic formulated by Professors M. Demchuk and M. Chorniy. The direction of future research in the prevention of animal diseases and agricultural high schools prepare students for the course "General prevention of animals.

Key words: animal hygiene, sanitation, prevention, technology, veterinary medicine.